

Yhtä suurta kärsimystä

Timo Vihavainen ja Irina Takala (toim.): Yhtä suurta perhettä. Bolshevikkien kansallisuuspolitiikka Luoteis-Venäjällä 1920–1950-luvulla. Suom. Pirjo Lehtiniemi. Helsinki 2000 Kikimora Publications. 326 s.

Jouko Sihvo: Inkerin kansan 60 kohtalon vuotta. Helsinki 2000 Tammi. 352 s.

■ Kun Timo Vihavaisen ja Irina Takalan toimittama kokoelma ilmestyi alkukielellä (*Vsemje jedinoj*) vuonna 1998, se sai Helsingin Sanomissa ilmestyneen sivun mittaisen arvostelun verran vetoapua presidentti Mauno Koivistolta. Suomennos saapui markkinoille huomattavasti matalammalla profiililla, mutta sisältö on tietysti entisellään – jokainen teksti tulee tutkimuksen eturintamalta.

Kirjan otsikko on ymmärrettävä ironisesti: kaikki suomen-sukuiset kansat joutuivat kärsimään neuvostoterrorista. Ja niin joutui venäläisiä myöten jokainen etninen ryhmä, kunnes sortotoimet saavuttivat kliimaksin vuosina 1937–38. Irina Takala on nyt koonnut yhteen ”suureen terroriin” johtaneen kehityksen ja Karjalaa koskevat synkät luvut. Uhrien tarkkaa määrää ei koskaan saada selville, kuten hän sanoo, mutta mittasuhteet ovat selvillä. Terrorin huippuvuosina Karjalassa tuomittiin arkistojen mukaan 9 536 henkilöä, ja heistä reilusti yli puolet oli suomalaisia,

joiden osuus koko väestöstä muodosti noin kolme prosenttia. Kaikista tuomioista 85 % johti teloitukseen.

Oikeudellisen prosessin luonteesta Irina Takalalla on esittää tyhjentävä lainaus: ”Pyydän antamaan pidätysmääräykset NKVD:n erikoistarkkailussa oleville yhdeksälle suomalaisloikkarille”, Petroskoilta anottiin keväällä 1938. ”Näyttöä kyseisiä suomalaisia vastaan meillä ei ole, mutta väki on varsin mielenkiintoista. Heidät pitää välittömästi eristää.”

Etnisten vähemmistöjen vainoissa erottuu yhdenmukainen mekanismi. Tyypillisesti heillä oli rajan takana ’oma’ kansallisvaltio, jolloin vakoilusyytöksille saatiin kommunistien kannalta objektiivinen perusta. Esimerkiksi inkeriläiset leimattiin kokonaisuudessaan epäluotettaviksi ja fasistisen Suomen käytyreiksi. Tämän käsityksen tosin haluaisi Gábor Rittersporn kumota. Sovjetologina Rittersporn lukeutuu revisionistiseen koulukuntaan, mikä lyhyesti ilmaistuna merkitsee tarkastelun painopisteen siirtämistä neuvostojohdon intentioista rankaisutoimien etenemisessä ilmenneisiin katkoksiin. Ritterspornin mukaan bolshevikit omasta mielestään jahasivat vihollisia, siis todellisia tai epäiltyjä; kokonaisten kansallisuuksien syyllistäminen oli vain hallinnasta riistäytyneen terrorin sivutuote.

Asiat ovat juuri siten kuin ne halutaan nähdä. Epäilemättä kertomuksiin kansanvihollisista uskottiin laajalti. Neuvosto-Karjalan suomalaisen kauden tuhosta kirjoittava Markku Kangaspuro puhuu joka ta-

pauksessa ”etnisestä puhdistuksesta” ja toteaa, että suomalaisista tuli nimenomaan heidän suomalaisuutensa vuoksi kansanvihollisia.

Sillä sen myöntäminen, että terrorin lopullinen kohdistuminen ei ole suoraan palautettavissa Stalinin aivoituksiin, ei vielä kumoa alkuperäistä intentiota. Timo Vihavainen viittaa teoksen johdannossa historian oikkuihin ja sattumiin, joita esiintyy myös ”tieteellisen sosialismin” maissa. Silti on totta – Vihavaista edelleen lainatakseni – että Lenin toverineen pyrki kansallisuuserojen hävittämiseen, aivan kuten teoria edellytti, ja sen hankkeen jalkoihin joutuivat kaikki väestönosat.

Lukumääräisesti suomalaiset olivat piskuinen joukko neuvostojen maassa, mutta heidän oletettu uhkansa otettiin hyvin vakavasti. Boris Starkov mainitsee, kuinka ”valtiollisen turvallisuuden osastoissa suomalais-ugrilaista kansallista vastavallankumousta vastaan taisteli salaisen poliittisen osaston kolme jaostoa, vakoilun vastaisen osaston seitsemän jaostoa ja ulkomaiden asioiden osaston kahdeksan jaostoa”. Suomalaisen vakoilun vaikutus neuvostovainoihin on tutkimatta, Starkov haasteellisesti huomauttaa. Mutta miten seuloa tuhansien vakoilijoina tuomittujen suomalaisten joukosta ne, joiden syytteessä oli jotain perää? Neuvostoarkistot eivät tässä pyrkimyksessä auta.

Mitä erityisesti inkeriläisiin tulee, Leo Suni käyttää nähdäkseni liian vahvaa ilmaisua puhuessaan heihin kohdistuneesta ”kansanmurhasta”. Hänen artikkelinsa on kyllä muu-

ten ansiokas ja arkistovetoinen johdatus inkerinsuomalaisiin. Suni aloittaa punaisten suomalaisten saapumisesta Neuvostovenäjälle: nämä kävivät välittömästi kitkemään inkeriläisistä porvarillisista hapatusta, mikä jää näissä yhteyksissä usein mainitsematta.

Jouko Sihvo on puolestaan laatinut kirjan mittaisen yleiskatsauksen Inkeriin. Innoituksen hän sai matkoistaan Inkerinmaalle 90-luvun alussa, jolloin hän myös toimi siellä papina. Erittäin onnistuneesti hän vertailee inkeriläisten kohtaloa maan saksalaisvähemmistöön. Ainut merkittävä ero näiden ryhmien välillä oli siinä, kuten Sihvo kirjoittaa, että inkeriläisiä kohtasi suhteellisesti vielä suurempi hävitys.

Sekä Suni että Sihvo puhuvat pakkokollektivisoinnin yhteydessä ”kulakeista”. Kumpiakaan ei valitettavasti tee selväksi sitä, että kulakiksi leimaaminen tapahtui täysin mielivaltaisista perusteista. ”Varakkaalla talonpojalla” saattoi olla kaksi lehmää, hän oli ehkä pestannut heinätoihiin naapurinsa, tai sitten henkilökaunat johtivat kulakiksi julistamiseen.

Sihvo tulee muuten asettaneeksi Ritterspornin väitteen – jonka tämä ripustaa mm. NKVD:n raporttien varaan – etnisten saksalaisten natsimielisyydestä outoon valoon. Sotavuosina neuvostosaksalaisia vangittiin vintiltä löytyneen natsirekvisiitan perusteella – rekvisiitan, jota viranomaiset itse olivat jakaneet ennen kuin Hitler laittoi välit poikki Stalinin kanssa. Esimerkki havainnollistaa niitä ongelmia, joita neuvostodokumentit tutkijoille asettavat.

Täysin uutta materiaalia Sihvon kirjassa edustavat 90-luvun mittaan tehdyt inkeriläishaastattelut. Sivujen mittaiset lainaukset kuitenkin hajottavat kokonaisuutta enemmän kuin kohentavat sitä. Tekijän olisi kannattanut joko liittää haastattelut nykyistä luontevammin muuhun tekstiin tai järjestää koko teos niiden ehdoilla. Sitä vastoin uskonasioiden korostunut osuus Sihvolla on täysin oikeutettu. Inkeriläisten taival 1900-luvulla lähestyy suorastaan raamatullisia mittasuhteita. Siperian-karkotuksen kokenut Mari Raninen runoilee: ”Olimme kuin Juuttaan kansa / muinoin maalla Paapelin. / Surren kovaa kohtaloa / kaipasimme kotihin.”

Usko Jumalaan ja johdatukseen auttoi selviytymään ahdinkojen alla, mikä ei voi jäädä keneltäkään inkeriläismuistelmia lukeneelta huomaamatta. Sihvolle on kunniaksi, että hän lausuu tässä yhteydessä tärkeän varauksen: ”Samalla täytyy tietysti todeta, että ne, jotka eivät ole selviytyneet, eivät ole kertomassa siitä, kuinka Jumala ei vastannut heidän rukouksiinsa.” Jos Jumalan rinnalle nostetaan Kreml, silloin mahtuu yhteen virkkeeseen oikeastaan koko neuvostotragedia.

Erkki Vettenniemi